

SATTUMAA JA UTELIAISUUTTA

– Mitä haluaisit tehdä työksesi, jos haluaisit tietää kaikesta kaikkea?

– Hmm, toimittajan työ olisi varmasti kiva. Toisaalta myös tutkijana voisin syventyä ja keskittyä jännittäviin asioihin.

– Entäs kirjastotyö?

– Nooh, en tiedä...

– Tai mitä olisi olla tietoasiantuntija?

– Sehän kuulostaa hienolta!

(Keskustelu joka olisi voitu käydä.)

Tiedon ja kirjallisuuden parissa työskentelevästä ammattikunnasta on historian kuluessa käytetty monenlaisia nimikkeitä. Varhaisin niistä taitaa olla kirjastonhoitaja, Ensimmäiset kirjastonhoitajat maailmassa olivat usein myös tieteen parissa työskenteleviä.

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana tieteen ja tutkimuksen merkitys yhteiskunnassa kasvoi. Samalla tietotekniikka kehittyi

huimasti ja tiedon tallentamisen ja haun mahdollisuudet siinä mukana. Tarvittiin uudenlaista osaamista ja lähestymistä tieteelliseen tietoon. Uusi ammattikunta alkoi syntyä kirjastonhoitajien rinnalle.

Tästä tiedon hakuun ja välittämiseen keskittyneestä ammattikunnasta on aikojen saatossa käytetty monia nimikkeitä ennen kuin nykyisin tuttu tietoasiantuntija vakiintui. On ollut kirjallisuuspalveluinsinöörejä, suunnittelijoita, dokumentalisteja, informaattikkoja ja tietopalvelupäälliköitä. Usein näillä ammattilaisilla on ollut ainakin kaksi tutkintoa. He ovat jonkin tieteen- tai tiedonalan asiantuntijoita - maistereita, insinöörejä, ekonomeja, tohtoreita - minkä lisäksi heillä on informaatiotyöhön valmistavaa koulutusta joko akateemisella tasolla tai jollain ammatillisella kurssilla saatua.

Monen muun tavoin minä päädyin kirjasto- ja tietopalvelualalle täysin satumatulta. Olin 23-vuotias järjestelyapulainen ja valtiotieteen ylioppilas, joka houkuteltiin perjantai-iltana maanantaiksi kirjastoon töihin. Työ Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjastossa olikin ihanaa. Sain olla niiden tieteenalojen kirjojen, lehtien ja tiedon keskellä, joita opiskelin ja joista olin kiinnostunut. En kuitenkaan ajatellut kirjastoalasta ammattia itselleni, sillä haaveilin tutkijan tai toimittajan

Maria Forsman työskenteli tutkijana ja opettajana mm. Tampereen yliopistossa ja Åbo Akademiassa. Tutkimusverkostoihin ja bibliometriikkaan liittyvä väitöskirja valmistui 2005. Kuva on vuodelta 2013, jolloin Forsman valittiin Vuoden Tieteentekijäksi 2013. Kuvaaja: Helena Hiltunen

työstä. Kunnes kirjaston johtaja Hilikka Sisko Lamminen (myöh. Kuusi) toimi kohtalon sormena ja päätti puolestani, että minun pitää saada alan virkoihin vaadittava ammattipätevyys. Hän puhui minut Suomen kirjallisuuspalvelun seuran informaatiopalvelun kurssille. Mitäpä minulla oli siihen sanomista, ja niin suoritin tunnollisesti kurssin. Muutamaa kuukautta myöhemmin pääsinkin Suomen Akatemian hallintovirastoon kirjaston suunnittelijaksi.

Mikä siinä kirjastoalassa sitten niin viehätti, että unohdin haaveet toimittajan tai tutkijan urasta? Suomen Akatemiassa huomasin pian, että tässä työssähan pitää tietää kaikki! Tiedepolitiikan ja tieteen tutkimuksen kirjastoa kehittäessäni ymmärsin, että minulla oli oltava kokonaiskuva alasta. Luin kaiken käsiini saamani tiedon aina OECD:n tiedepoliittisten kokousten pöytäkirjoista tiedelehdissä olleisiin kirja-arvioihin. Seurasin kaikkea mahdollista mitä alalla tapahtui ja opin uutta terminologiaa. Pohdiskelin tieteen ja politiikan kiemuroita akatemian suunnittelijoiden ja muiden virkamiesten kanssa luultavasti kyllästymiseen asti. Olin keskellä 1970-luvun kiihkeää tiedepoliittista keskustelua.

Siinä ohessa kasvoi tiedepoliittinen kirjasto kokoelmana ja tilana, ehkä myös mielentilana. Samalla muotoutui palvelukonsepti – vaikka sellaista sanaa ei silloin käytettykään – mikä tarkoitti käytännössä sitä, että kirjaston suunnittelijana opin tuntemaan lähimpien asiakkaitteni eli Akatemian

virkamiesten ja muutaman Aakatemi-an ulkopuolisen tieteen tutkijan kiinnostuksen kohteet ja tarpeet. Saatoin vinkata heille uutuuksista ja hankkia kirjastoon keskeistä alan aineistoa. Nyt ymmärrän, miten äärettömän etuoikeutettu olin, kun sain ammattiurani alkuvuosina luoda jotain uutta ja toimia innostavassa ympäristössä ja työyhteisössä, jossa minuun luotettiin ja minua kannustettiin.

Nämä hyvät kokemukset vaikuttivat tulevaisuuteeni kirjastojen ja tiedon maailmassa. Opin tarttumaan rohkeasti sellaiseenkin, mitä ei kukaan ollut ennen tehnyt tai josta ei oikein tiedetty vielä mitään. Näin kiinnostuin myös uudelleen tutkimuksesta ja jatko-opinnoista ja halusin opettaa muillekin jostain sellaista, mitä olin itse oivaltanut.

Kun nyt olen ollut viisi vuotta eläkkeellä, katson taaksepäin elämäni kirjastojen ja tiedon maailmassa. Huomaan, miten paljon sattumalla on ollut osuutta siinä, mitä olen tehnyt ja minne mennyt. Olisinkohan koskaan ryhtynyt kirjastoalalle, ellen olisi sattunut istumaan eräänä perjantai-iltana Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjaston viereisellä sohvalla kun tarvittiin työntekijää? Olisinko itse keksinyt pyrkiä informaatiopalvelun kurssille nuorena opiskelijana, saati sitten että olisin sinne päässyt ilman kirjaston johtajan Hilikka Sisko Lammisen myötävaikuttamista? Entä jos en olisikaan yhtenä syyskuun iltana tavannut Suomen Akatemiassa työskennellyttä Tuula Laaksovirtaa,

joka kysyi, että olisinko kiinnostunut erään uuden kirjaston suunnittelusta?

Todella vaikea sanoa. Olinko vain sattumalta oikeaan aikaan oikeassa paikassa vai olinko aiemmin antanut jotenkin ymmärtää, että olen kiinnostunut tiedosta, tieteestä - ja kirjastoista? Tämä sattuma tuli kohdalleni 43 vuoden työurani aikana monta kertaa. Vä-lillä se toi myös vastoinkäymisiä, mutta useammin riemukkaita kokemuksia.

Sattuma opetti myös sen, että yhdessä tekemällä saa paljon aikaan. Joskus sattuma toi kohdalle kollegan, jonka kanssa teimme jotain uutta ja rohkeaa. Joskus se vei minut yhteisöön, jossa tuettiin ja kannustettiin toinen toisiaan.

Yksin en olisi uskaltanut uskoa Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistyksen perustamiseen 1970-luvun lopulla, mutta kun meitä oli monta innokasta tekijää, jotka sattumalta kohtasimme, me onnistuimme siinä. Ja kun tunsin, että jossain työyhteisössä johtaja asetteli kapuloita rattaisiin ja jäin yksin, luovutin ja lähdin muualle. Ja taas löysin ihmisiä, joiden kanssa oli innostavaa ja hauskaa tehdä töitä.

Joskus voi kysyä myös, että mitä jos. Entä jos en olisikaan silloin ollut

työpaikalla puhelimen ääressä, kun professori Sara von Ungern-Sternberg soitti ja kysyi, olisinko kiinnostunut tekemään väitöskirjaa Åbo Akademiassa? Olisiko hän soittanut uudelleen? Tai jos olisin epäröinyt projektipäällikkö Sep-po Saaren kysyessä, olisiko kirjastossa osaamista, jota tarvitaan bibliometrisen analyysien tekemiseen Helsingin yliopiston tutkimuksen arvioinnissa? En olisi silloin kokenut sitä iloa, mitä tuotti se, että kirjastossa lähdimme yhdessä kehittämään uudenlaista bibliometriikkaa, josta pian kehkeytyi kirjastotyön uusi muoto ja tapa.

Näitä olen monasti miettinyt. Jälkikäteen katsottuna kirjastourani saattaa näyttää johdonmukaiselta, mutta todellisuudessa se on sattumien summaa. Ehkä vain satuin olemaan oikeaan aikaan oikeassa paikassa, kun tarvittiin tekijää, ja yllytettynä uskalsin tarttua haasteisiin. Kun antaa kerran uteliaana houkutuksille pikkusormen, on vaikea vastustaa sitä seuraavalla kerralla.

Mutta mikä vetää nuoria ihmisiä tälle jatkuvasti muuttuvalle alalle, jossa koskaan ei voi tuntea olevansa valmis? Oma kokemukseni on se, että tietoasi-antuntijan työ on uteliaan ja tiedonha-luisen ihmisen kutsumustyötä. Mikä onkaan hienompaa kuin se, että saa tehdä sitä mistä on aidosti kiinnostunut ja siitä vielä maksetaan palkkaa!

Maria Forsman

Maria Forsman työskenteli kirjasto- ja tietopalvelualalla vuosina vuodesta 1972 vuoteen 2015, jolloin Helsingin yliopiston kirjastossa järjestettiin hänen läksiäisensä.

Kuvaaja: Helena Hiltunen

